

IV. VRAĆANJE ZAJMA U DEVALVIRANOM NOVCU

Devaluacija novca jest zakonsko sniženje njegove nominalne vrijednosti. Tada se ponajčešće stare novčanice papirnato novca zamijene novima. Razine prilike i neprilike prisiljavaju državne vlasti po svim državama na svijetu da pribjegu tim sredstvima ekonomske samoobrane. Za moraliste se pojavljuje zanimljivo pitanje. Je li dopušteno vratiti sklopljeni zajam u devalviranom novcu, ako je ovomu kupovna snaga ispod kupovne snage novca u vrijeme sklapanja zajmovne pogodbe? Kada si sklapao taj ugovor mogao si za određenu svotu novca kupiti kuću, a u devalviranom novcu, za isti nominalni iznos, ne možeš kupiti ni prozore. Ne vrijeđa li se time zakon ekvivalencije, koji je na području zamjenične pravednosti jedan od bitnih komponenata pravednosti?

ODGOVOR

Ovdje ne govorimo izravno o kovanom novcu, jer kovani novac može imati i svoju unutarnju vrijednost, koja se mjeri prema količini plemenita metala u njemu. Niti se prvotno obaziremo na zajmove u zadužnicama — oni se, naime, reguliraju posebnim propisima. Prvotno ovdje ispitujemo novčani zajam u papirnatom novcu, kojemu je vrijednost u kupovnoj snazi.

Pojam pravednosti uključuje faktor ekvivalencije, tj. »toliko-koliko«, drugim riječima: koliko si primio — toliko vrati. Po tom načelu govorimo: ako u vrijeme vraćanja zlatni novac ima u sebi polovinu manje zlata morao bi po načelu ekvivalencije, a u skladu s pojmom unutarnje vrijednosti zlatnog novca, vratiti vjerovniku dvostruku količinu. Analogno govorimo o papirnatom novcu: ako si u vrijeme sklapanja zajmovne pogodbe mogao s papirnatim novcem kupiti kuću, sada, kada vjerovniku vraćaš dug, morao bi mu vratiti toliko, koliko je dovoljno da se izjednači ista kupovna snaga, tj. toliko da vjerovnik može kupiti kuću.

Priznajemo da na području komutativne (neki je zovu korektivnom, regulativnom, strogom) pravednosti vlada zakon ekvivalencije. Procjena se vrši po aritmetičkom kriteriju: koliko si kupio — toliko plati; koliko si ukrao ili se obogatio — toliko vrati; koliko si oštetio — toliko naknadi. Ogriješiti se o taj zakon pretstavlja krivično djelo. Na opsluživanju toga zakona osniva se proces trgovačkih poslovanja osobito kupoprodajnog ugovora. I prema prirodno-moralnom zakonu dužnik bi u vrijeme vraćanja duga morao vratiti vjerovniku toliko novca, prema nominali, koliko izjednačuje kupovnu snagu novca, koju je on imao u vrijeme sklapanja zajma.

Moramo, međutim, uzeti u obzir drugu istinu. Dužnost je i pravo civilnih zakona da odrede ono što nije određeno u tančine od prirodno-moralnog zakona ili prirodno-moralnog prava. Civilni zakoni moraju imati pred očima, da je potrebno urediti ekonomske odnose među članovima njima podređene zajednice. Možda će netko pri tim intervencijama državne vlasti i pretrpjeti koju štetu, ali, ako pri ovoj intervenciji trpi jedan dio podanika možda pri drugoj intervenciji trpi drugi. U svjetlu zajedničkog dobra ili »biti — ne biti« državne zajednice, svi se ti obziri smatraju podređenima zajedničkim interesima države.

Državna vlast ima prava računati na razne političke, socijalne, i ekonomske momente. Radi ovih momenata ta vlast može odrediti da se stari zaj-

movi mogu »utrnuti« ili vratiti u devalviranom novcu, i to u nominalnom iznosu, po količini onoliko — koliko je **nominalno** dužnik primio od vjerovnika u vrijeme sklapanja zajmovne pogodbe. Tim zakonom državna vlast određuje vlasništvo, prenosi jedan dio vrijednosti s vjerovnika na dužnika.

Očito je da ekonomska dobra pojedinih članova državne zajednice spadaju pod »dominium altum« državne vlasti. Upravljanje tim dobrima može biti presudno za egzistenciju države. A ta su dobra po prvotnom planu prirode određena da svi ljudi mogu od njih živjeti. Kada državna vlast posegne za mjerama, kojima određuje ili prenosi vlasništvo, a u skladu sa zajedničkim dobrom i neotuđivim pravima pojedinaca, svatko se mora tim zakonima pokoravati i u savjesti. Nije potrebno zato čekati sudski pravorijek. Kao što državni zakoni obvezuju u savjesti kada određuju komu će pripasti nađena stvar, ako se ne nađe vlasnik, slično obvezuju i u ovom pitanju.

Razumije se, dužnik se može sjetiti »osjećaja« pravednosti, poslušati onaj socijalni duh, podignuti se iznad slova zakona. Pretpostavimo sebi ovu situaciju: zajmodavalac se sada nalazi u novčanoj krizi. Zar osjećaj pravednosti i postulat poštenja ne će diktirati zajmoprimcu da daje više od nominalnog iznosa? Istina, na to ga ne možeš prisiliti ni pred sudom ni u savjesti, ali kršćanska moralika nije legalistička, minimalistička već put k savršenstvu, prema punini, integralnosti kršćanske personalnosti. Ako je pomaganje bližnjega osnovni zakon te moralike u istoj se nalazi i zakon zahvalnosti.

Kada uočimo zakone ljubavi i zahvalnosti, kada apeliramo na onaj neki »osjećaj« onoga što je pošteno, ne ćemo s tolikim nepovjerenjem gledati kako moralisti u ovom slučaju dokazuju doista primjenu elastičnosti. Radije recimo da moralisti prosuđuju slučaj po onoj upravnoj razumnosti, razboritosti, koja je vođ ostalih kreposti tako da uvijek pravilno primjenjuje vrhovna načela morala.

Ovo rješenje je zajedničko teolozima. Njega se drže i pojedini kršćani u praksi. Rješenje je jasno formulirao Fanfani¹, Noldin predlaže obnovu pogodbe², Merkelbach se poziva na civilni zakon i prihvaća gornje rješenje³. Tko želi neka konsultira i druge moraliste.

J. Kuničić

1. FANFANI L., *Manuale theol. mor.*, Rim 1950, sv. II, br. 296, dubium IV.

2. NOLDIN, *De praeceptis*, br. 577.

3. MERKELBACH, *Summa theol. mor.*, sv. II br. 575.